

УДК 902 (477.8) “63” (092)

ТАДЕУШ СУЛІМІРСЬКИЙ ТА ЙОГО ВНЕСОК У ДОСЛІДЖЕННЯ ЕПОХИ БРОНЗИ І РАНЬОГО ЗАЛІЗА ПОДІЛЛЯ ТА ВОЛИНИ

Сильвестер ЧОПЕК

Жешівський університет, Інститут археології

Дослідження Т. Сулімірського впродовж “львівського” періоду його діяльності (до 1936 р.) та під час його недовгого перебування у Кракові (1936–1939) мали значний вплив на розвиток археології доби бронзи та ранньозалізного віку. Він вже не повертався до цих проблем після переїзду до Лондону (після 1945 р.). Його внесок у дослідження цього періоду не лише великий але й багатогранний – від польових досліджень до загально історичного синтезу.

Найважливіші результати досліджень Т. Сулімірським пам’яток бронзової доби та ранньозалізного віку можна підсумувати наступним чином:

- формування моделі дослідження, яка характеризується масштабною польовою діяльністю, швидкою публікацією одержаних результатів (він був одним з найбільш плідних авторів міжвоєнного періоду) та проведенням розвідкових робіт;
- високоякісні синтетичні дослідження, найбільш яскраво виражені у його монографіях присвячених висоцькій культурі та подільській групі скіфської культури;
- усвідомлення потреби природничих та міждисциплінарних досліджень (хімічні аналізи знахідок з курганних поховань висоцької культури та дерев’яних виробів з “скіфських” курганів);
- вироблення основи для хронології та джерельної характеристики багатьох культурних підрозділів;
- вичленення та визначення нових культурних підрозділів, певні з яких постійно використовуються у археологічній систематиці: (подільська (західноподільська) група скіфської культури; ульвовецька група (культура); комарівська культура; висоцька культура).
- унікальне розуміння доісторичних процесів згідно до принципів етнічної школи, що робить цього дослідника одним з предтеч польської протоісторичної археології.

Ключові слова: праісторія, висоцька культура, скіфська західноподільська група, інтердисциплінарні дослідження, міграції, автохтони.

Тадеуш Сулімірський (1898–1983) без сумніву належить до вузького кола найвидатніших польських археологів. Початки його діяльності пов’язані зі Львовом¹. Тут він спочатку студював право (у 1924 здобув звання доктора

права), а пізніше (з 1925) – доісторичну археологію під керівництвом проф. Леона Козловського. Він вважається найвидатнішим його учнем². Як допоміжні предмети обрав антропологію, яку студіював у проф. Яна Чекановського, і етнографію під керівництвом проф. Адама Фішера. Як можна судити, це мало вирішальний вплив на формування наукової особистості молодого дослідника. У його пізніших працях часто переплітається мотив широкого, міждисциплінарного погляду на проблеми доісторичної археології, а в бібліографії знаходимо праці суто етнографічні або з пограниччя соціології, етнології і антропології³.

У 1929 р. Т. Сулімірський захистив докторську працю з філософії у галузі археології, а вже у 1931 р. габілітувався на основі праці про висоцьку культуру⁴. У 1933–1936 рр. замість свого вчителя – проф. Л. Козловського, який у цей час працював у політичній та адміністративній сфері, *de facto* керував кафедрою праісторії Університету Яна Казимира у Львові.

У 1936 р. Т. Сулімірський призначений професором на кафедру праісторії Ягеллонського університету у Кракові, завершивши тим самим “львівський”, дуже важливий, а з точки зору досліджень епохи бронзи і раннього заліза найважливіший, період своєї діяльності. Пізніше, особливо в період Другої світової війни і після неї, перебуваючи в еміграції (аж до своєї смерті у 1983), він уже не займався дослідженнями цих археологічних періодів.

Вклад Т. Сулімірського у дослідження епохи бронзи і раннього заліза Поділля та Волині можна розглядати з багатьох аспектів. Впливає це з особистості і зацікавлень цього дослідника, а особливо його методики вивчення праісторії, в якій знайдемо поєднання всіх важливих складових – польових досліджень, публікацій матеріалів і аналітичних статей, а також синтетичних праць.

Т. Сулімірський був дуже скрупульозним “польовиком”. У львівський період своєї діяльності провів багато піонерських, в т. ч. з погляду як методики, так і багатства відкритих джерел, розкопок на пам’ятках різних періодів. Серед них є такі, які дали ключові джерела для вивчення проблематики епохи бронзи. На детальну увагу заслуговують дослідження:

1929 – Висоцько, могильник висоцької культури;

1930 – Ульвівок, могильник ульвівецької групи;

1932 – Безм’яни, кургани західноподільської групи;

1934 – Братишів, кургани західноподільської групи;

Городок над Дністром, кургани західноподільської групи;

1935 – Ладичин, кургани західноподільської групи;

1936 – Комарів, кургани комарівської культури.

Ігор Свешніков⁵ вказує, що в 1930-х роках Т. Сулімірський дослідив понад 80 курганів (!) різних історичних епох. Перевага поховальних пам’яток вражаюча, але можна сміливо стверджувати, що для цього етапу історії такий стан був стандартним. В контексті ширшого бачення брак досліджень

матеріалів поселень значною мірою вплинув на загальну оцінку культурної ситуації і її змін, що спостерігається у всіх працях цього автора.

Одночасно з польовими дослідженнями Т. Сулімірський опрацьовував і публікував інші доступні джерела. Тут на перший план, без сумніву, виступають бронзові скарби. Вже в своїй першій серйозній публікації у 1929 р. описав низку бронзових скарбів, головним чином з басейну Сяну⁶. У наступні роки опублікував скарби з Великої Кам'янки і Поточиськ⁷, Неділиськ⁸, а з-поза окресленої тут території – також з Чубина і Рашева⁹. Публікації матеріалів і т. зв. окремих знахідок він присвятив кілька спеціальних праць¹⁰. На основі цих розробок можна виділити важливі риси дослідницької лабораторії їх автора. До них належать ретельна джерельна база (детальний опис матеріалів у поєднанні з їх ілюстраціями, назагал на досить доброму рівні, навіть згідно сучасних стандартів), широке використання аналогій, що допомагають, насамперед, у хронологічних визначеннях, а також завжди наявні інтерпретації і ширші міркування про зміст праісторії.

Найважливішими в доробку Т. Сулімірського є монографії, присвячені висоцькій культурі¹¹ і скіфській західноподільській групі¹². Це були піонерські праці, написані на основі джерел, значною мірою здобутих самим автором в процесі розкопок, аналіз яких здійснюється головним чином під кутом зору їх хронології. Містять також важливі загальноісторичні висновки, які показують ці культурні одиниці на ширшому тлі. Особливо велике значення має праця про висоцьку культуру, яка досі є єдиним монографічним дослідженням цієї етнокультурної спільноти. Водночас, це перша в польській археології монографія про культурну групу, зв'язану з лужицьким культурним колом. Висновки Т. Сулімірського надовго ввійшли до археологічної літератури, а коригування його хронологічних пропозицій (зрештою, не до кінця визнане) запропоноване лише в останні роки¹³. Дослідник не уникав також чітких (часом занадто категоричних) етнічних окреслень, приписуючи спочатку висоцьку культуру кімерійцям, а пізніше неврам.

Монографії доповнюють ґрунтовні статті про лужицьку культуру – її експансію на Україну¹⁴, відношення до скіфських матеріалів¹⁵ і проблеми її занепаду¹⁶. Навіть невелика стаття щодо експансії поморської культури (1933), в той час скринькових і підкльошевих поховань, надовго визначила південно-східні межі цієї групи¹⁷. У цій статті піднімається також цікава полеміка з німецькими археологами з проблеми етнічної ідентифікації поморської культури і приписування її германським бастарнам. Т. Сулімірський висловлювався за приналежність останніх до кельтського кола. Оскільки раніших матеріалів кельтського типу даремно шукати на Поділлі і Волині, він гостро полемізував з поглядами Ернста Петерсена.

Місце лужицької культури в цих працях є особливо важливим. Неодноразово полемізуючи з іншими авторами, Т. Сулімірський намагався

максималізувати впливи і значення лужицької культури. У зводі 1936 р. представив низку металевих і керамічних матеріалів, які, на його думку, пов'язані з лужицьким колом. Підсумовуючи, писав, що “наразі важко сказати, як далеко на схід поза Україною сягав вплив лужицької культури [...], хотів би, однак, звернути увагу на кілька вражаючих аналогій з Кавказу”¹⁸. Згадані матеріали походили загалом з цілого періоду існування лужицької культури – від III-IV періоду епохи бронзи по гальштатський період і не зникли навіть в період скіфського домінування. При обговоренні цієї проблематики автор вживає два дуже цікаві визначення. А саме, говорить про т. зв. “волинські культури”, маючи на увазі конкретні культурні угруповання, що виділяються відмінними рисами стосовно інших, відомих і визначених одиниць.

Дуже важливе місце у польових дослідженнях, як і в ширших дослідженнях праісторії Т. Сулімірського, займають скіфи. Розглядаються вони і як самостійна, нововиокремлена (західно-)подільська група¹⁹, так і в контексті висоцьких чи лужицьких старожитностей²⁰. До сьогодні дійсною є теза про двоїстий характер пам'яток скіфського типу з території лужицької культури – одне трактування отримали предмети військового спорядження (наслідок збройних нападів), інше – прикраси (результат торгівельних контактів)²¹. Т. Сулімірський вперше сформулював тезу про можливість скіфських нападів з півдня, яка доповнювала в той час найбільш правдоподібну і паралельну концепцію “підкарпатської дороги”, прямо з України. Характеристика західноподільської групи може бути визнана першим дослідженням про локальну скіфську групу Українського Лісостепу. Крім джерельної цінності праці на особливу увагу заслуговують погляди автора на характер скіфських західноподільських пам'яток, що відрізняються від місцевого, фракійського культурного субстрату.

Погляди Т. Сулімірського на перебіг культурних процесів в епоху бронзи і раннього заліза на Поділлі і Волині та сусідніх територіях можна звести до наступного:

- в середній і пізній періоди епохи бронзи спостерігаємо сильний зв'язок Поділля і частини Малопольщі з фракійським культурним колом, з яким зв'язана також давніша комарівська культура; з північного сходу межують киммерійці, які заселяють північне Поділля і південну Волинь аж до верхів'їв Бугу;

- культурні зміни викликає експансія лужицької культури, яка розглядається як багатовекторна (лужицькі елементи Т. Сулімірський виділив далеко на сході, над середнім Дніпром):

- з ареалу центральнопольської групи – в результаті дає ульвівську і грубешівську групи (вперше виділені);

- з ареалу краківської групи, що спричинило занепад центрально-малопольської фракійської групи і генезу тарнобжеської групи, а пізніше і до її цілковитого зникнення;

– з ареалу бранденбурзько-великопольської групи, що експансіонувала на території киммерійців і брала участь в генезі висоцької культури (“низка даних вказує, що аналогічні до неї культурні групи поставали почергово і далі на сході, сягаючи аж за Дніпро”²²);

- наступну зміну спричинила скіфська експансія, яка на Поділлі представлена західноподільською групою, а на Волині – волинською групою; при цьому не змінюється висоцька культура, яка становила істотний бар’єр для скіфів, запозичуючи поодинокі скіфські зразки;

- чужим елементом на вказаній території є поморська культура, яка проникає сюди двома хвилями експансії – перша, зі скриньковими похованнями, датована HaD, охоплює терени на схід від Бугу, натомість друга, що припадає на латенський період і представлена підкльошевіми похованнями, проникає лише на терени на захід від цієї ріки;

- кінець бронзово-ранньозалізного етапу визначає лише поява пшеворської культури;

Джерелом такого пояснення культурних процесів була окреслена вище методологічна позиція Т. Сулімівського, який багато почерпнув з етнічної школи. Назви народів, які з’являються майже в кожній праці і ототожнюються з конкретними культурами є достатнім доказом цього. Маємо, отже, там фракійців, киммерійців, скіфів, неврів, ілірійців, кельтів і, звичайно, слов’ян, при чому останні не фігурують надто часто, оскільки автор явно віддає перевагу послугування в цій сфері нейтральною археологічною систематикою. Це, однак, не означає відступу від поширеної в той час традиційної автохтонічної школи. Було це, напевно, настільки очевидним для Т. Сулімівського, що він про це навіть не згадує в більшості праць. У 1939 р. однак писав: “Лужицька культура у своїй чистій формі займала територію, межі якої співпадають із ареалом західних слов’ян у X ст. н. е. Цю територію можемо вважати корінними слов’янськими землями, прабатьківщиною слов’ян... Експансії лужицької культури, а радше її інфільтрації, на схід належить приписати велике значення. Українська гальштатська культура мала, без сумніву, з етнічної точки зору, фракійський характер. У трансформації цієї культури в передскіфський та скіфський періоди, здійсненій під впливом лужицьких елементів, належить побачити початки слов’янізації фракійських народів і початок виокремлення східних слов’ян”²³.

Наслідком такого розуміння культур, зв’язків, впливів є пояснення явища культурної зміни передусім міграціями народів, завоюваннями і нашаруваннями чужих і місцевих елементів. Так, наприклад, окреслював він т. зв. центрально-малопольську групу в басейні Сяну і Вісли в III і IV періодах епохи бронзи, виділену на основі бронзових знахідок як фракійський комплекс. На неї накладається прийшла лужицька культура, яка в V періоді опановує цілу територію центрально-малопольської групи і в HaC формується як тарнобжеська група, “як продукт дуже сильного впливу місцевого

субстрату на завойовників”²⁴. В період *HaD* тарнобжеська група поглинута прийшлою краківською групою лужицької культури.

Подібним чином було окреслено місце і роль скіфських пам’яток на Поділлі. Дослідник бачив у них лише відображення культури “виключно суспільної верхівки, а не культури широких прошарків народу [...], підкорену ж верству становила місцева людність, яка здавна тут проживала”²⁵. Наполегливо пов’язує її з фракійським етносом. Цьому культурному колу Т. Сулімірський присвятив багато місця у своїх працях, навіть одним з перших запровадив до польської археологічної літератури поняття фракійсько-кімерійського періоду²⁶.

Теорію міграції знаходимо також у поясненні генези висоцької культури. Т. Сулімірський вважав, що на формування цього угруповання мали вплив два чинники – місцевий, окреслений ним як кімерійський, що сягав корінням ще з неолітичної культури і прийшлий, лужицький, з терену “бранденбурзько-великопольської групи”²⁷. Змішуванням двох культурних моделей і двох окремих етносів пояснював особливий характер біритуальних висоцьких могильників і деякого поховального інвентарю. Окремі скіфські знахідки вважав головним чином наслідком сусідських впливів: “скіфські сережки і т. п. можуть свідчити про взаємні культурні стосунки, а інші, як наконечники стріл, можуть бути щонайбільше свідченням проходження скіфських військ чи війн із ними, але не підкорення території”²⁸.

Охарактеризовані вище погляди Т. Сулімірського сформувалися у “львівський” період його наукової кар’єри (до 1936). Нетривалий час (до 1939), керуючи кафедрою праісторії Ягеллонського університету у Кракові, він також зосередився на цій проблематиці. Пізніше, перебуваючи на еміграції, дослідник сконцентрувався на інших проблемах. Це, очевидно, було викликано відривом від джерел, яким завжди надавав велику увагу. Майже в кожній праці, навіть у невеликій статті, знаходимо опис матеріалів або характеристику джерел, і лише після цього їх аналіз. Тому не можна детальніше охарактеризувати еволюцію і можливу зміну поглядів Т. Сулімірського з проблеми культурних відносин в епоху бронзи і раннього заліза на Поділлі і Волині у цей час.

Значення досліджень Т. Сулімірського добре видно на прикладі формування номенклатури культур і культурних груп. Це був етап здійснення першої систематизації джерел і на цій основі визначення окремих одиниць. Дослідник з великим відчуттям, передусім на базі ретельного аналізу джерел, виокремив багато нових культурних одиниць. При цьому був свідомий з постійного недостатнього стану досліджень, неодноразово відсилаючи читачів до майбутніх праць. Частина із запропонованих і вживаних ним назв культур не витримала випробування часом, оскільки найважливіші підстави їх виділення виявилися надто скромними. Можна тут назвати грубешівську групу лужицької культури і волинські культури, українську гальштатську культуру. Інші, виділені на основі ширшої

джерельної бази, на довгий час ввійшли до літератури і сьогодні є загальноживаними. Серед них можемо згадати культури – комарівську і висоцьку (замість ранішої назви Чехи–Висоцько), а також ульвівецьку і західноподільську групи.

Варто також звернути увагу на ще один важливий аспект діяльності Т. Сулімірського, оскільки належить він до піонерів інтердисциплінарних досліджень. За його ініціативою виконувались одні з перших хімічних аналізів металевих виробів, результати яких викладені в публікації про висоцьку культуру. Вони виконувались Закладом неорганічної хімічної технології і електрохімії Львівської Політехніки. Те саме можна сказати про аналіз деревини із західноподільських курганів²⁹.

Поза епохою бронзи і раннього заліза Т. Сулімірський, також у львівський період своєї діяльності займався багатьма іншими питаннями. Можна тут згадати проблеми неоліту, римського періоду³⁰, історичної археології³¹. Після Другої світової війни ще більше розширив сферу своїх інтересів. Особливо слід звернути увагу на синтезу праісторії польських земель³² і територій на схід від них³³, а також монографію про сарматів³⁴.

Значення досліджень періоду бронзи і раннього заліза Т. Сулімірського можна підсумувати наступним чином:

- формування дослідницької моделі, характерною рисою якої є велика активність польових досліджень (розкопки на багатьох до сьогодні ключових пам'ятках), поєднана із оперативною публікацією результатів досліджень (у міжвоєнний період належав до найбільш плідних авторів³⁵) і розвідок;
- велика здатність до синтезування знань, що зустрічаємо хоча б у монографіях, присвячених висоцькій культурі і скіфській західноподільській групі, а також всіх польських земель (в часово обмежений період), і навіть територій на схід від її повоєнних кордонів;
- усвідомлення потреби природничих і міждисциплінарних досліджень (хімічні аналізи знахідок з висоцьких могильників і деревини зі “скіфських курганів”);
- опрацювання основ хронології і джерельної характеристики багатьох культурних одиниць;
- виділення і дефініція нових культурних одиниць, з яких до археологічної систематики надовго ввійшли (в деяких працях дослідника знаходимо й інші пропозиції, які документуючи етап розвідок і попередніх описів матеріалів, не ввійшли до ширшого вжитку):
 - подільська (західноподільська) група скіфської культури;
 - ульвівецька група (культура);
 - комарівська культура;
 - висоцька культура;
- собливе розуміння праісторичних процесів згідно з принципами етнічної школи ставить цього дослідника в ряд засновників польської протоісторичної археології.

- ¹ *Jażdżewski K.* Z okazji 70-lecia urodzin profesora Tadeusza Sulimirskiego // *Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna.* 1968. T. 15. S. 7-14; *EjUSD.* Podzwonne dla ŚP. Profesora Tadeusza Sulimirskiego 1. IV. 1898–20. VI. 1983 // *Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna.* 1986. T. 28 (1981). S. 293-297; *Woźniak Z.* Tadeusz Sulimirski 1. IV 1898–20. VI. 1983 // *Acta Archaeologica Carpathica.* 1984. T. 23. S. 285-286.
- ² *Abramowicz A.* Historia archeologii polskiej XIX i XX wieku. Warszawa-Łódź, 1991. S. 108, 125.
- ³ *Jażdżewski K.* Z okazji 70-lecia urodzin profesora Tadeusza Sulimirskiego. S. 11, 13-14.
- ⁴ *Sulimirski T.* Kultura wysocka. Krakow, 1931.
- ⁵ *Swieszniak I.* Kultura komarowska // *Archeologia Polski.* 1967. T. 12. S. 41.
- ⁶ *Sulimirski T.* Bronzy Małopolski Środkowej. Lwów, 1929.
- ⁷ *Sulimirski T.* Skarby brązowe Kamionki Wielkiej w pow. kołomyjskim i z Potoczysk w pow. horodeńskim // *Księga ku czci W. Demetrykiewicza.* Poznań, 1930. S. 117.
- ⁸ *Sulimirski T.* Brązowy skarb z Niedzielisk, pow. Przemyślany // *Światowit.* 1938. T. 17. S. 255-282.
- ⁹ *Sulimirski T.* Skarby brązowe z Czubina i Raszewa // *Prz. A.* 1926. T. 3. S. 130-137.
- ¹⁰ *Sulimirski T.* Kisten- und Glockengraberkultur in Sudostpolen // *Światowit.* 1933. T. 15. S. 169-178; *EjUSD.* Notatki archeologiczne z Małopolski Wschodniej // *WA.* 1936. T. 14. S. 189-197.
- ¹¹ *Sulimirski T.* Kultura wysocka. Krakow, 1931.
- ¹² *Sulimirski T.* Scytowie na Zachodnim Podolu. Lwow, 1936.
- ¹³ *Czopek S.* Główne problemy badawcze kultury wysockiej // *Problemy kultury wysockiej.* Rzeszow, 2005. S. 9-19.
- ¹⁴ *Sulimirski T.* Zagadnienie ekspansji kultury łużyckiej na Ukrainę // *WA.* 1936. T. 14. S. 40-54.
- ¹⁵ *Sulimirski T.* Kultura łużycka a Scytowie // *WA.* 1939. T. 16. S. 76-100.
- ¹⁶ *Sulimirski T.* Zagadnienie upadku kultury łużyckiej // *Slavia Antiqua.* 1948. T. 1. S. 152-165.
- ¹⁷ *Czopek S.* Południowo-wschodnia strefa kultury pomorskiej. Rzeszow, 1992. S. 14.
- ¹⁸ *Sulimirski T.* Zagadnienie ekspansji kultury łużyckiej na Ukrainę. S. 48.
- ¹⁹ *Sulimirski T.* Scytowie na Zachodnim Podolu. Lwow, 1936.
- ²⁰ *Sulimirski T.* Kultura łużycka a Scytowie. S. 76-100; *EjUSD.* Zagadnienie upadku kultury łużyckiej. S. 152-165.
- ²¹ *Sulimirski T.* Kultura łużycka a Scytowie. S. 85-89.
- ²² *Sulimirski T.* Zagadnienie ekspansji kultury łużyckiej na Ukrainę. S. 49.
- ²³ *Sulimirski T.* Kultura łużycka a Scytowie. S. 95-96.
- ²⁴ *Sulimirski T.* Bronzy Małopolski Środkowej. Lwów, 1929. S. 60.
- ²⁵ *Sulimirski T.* Scytowie na Zachodnim Podolu. S. 29.
- ²⁶ *Sulimirski T.* Die thrako-kimmerische Periode in Sudostpolen // *Wiener Prahistorische Zeitschrift.* 1938. T. 25. S. 129-151.
- ²⁷ *Sulimirski T.* Kultura wysocka. S. 163-167.
- ²⁸ *Ibid.* S. 161.
- ²⁹ *Seidl O.* Węgle drzewne z podolskich kurhanów scytyjskich // *Sulimirski T.* Scytowie na Zachodnim Podolu. Lwow, 1936. S. 163-178.

³⁰ *Śmieszko M., Sulimirski T., Myczkowski K.* Przyczynki do poznania epoki cesarstwa rzymskiego południowo-wschodniej Polski. Lwow, 1933.

³¹ *Sulimirski T.* Z zagadnień archeologii historycznej na Podolu // Sprawozdania PAU. 1931. T. 36. S. 30; *Ejusd.* Z zagadnień archeologii historycznej na Podolu // WA. 1936. T. 14. S. 71-90.

³² *Sulimirski T.* Polska przedhistoryczna. Londyn, 1955-1959.

³³ *Sulimirski T.* Prehistoric Russia. London, 1970.

³⁴ *Sulimirski T.* Sarmaci. Warszawa, 1979.

³⁵ *Abramowicz A.* Historia archeologii polskiej XIX i XX wieku. S. 135.

TADEUSH SULIMIRSKI AND HIS CONTRIBUTION IN THE RESEARCH ON THE BRONZE AGE AND THE EARLY IRON AGE IN THE PODILLIA AND VOLHYN' REGION

Sylwester CHOPEK

University of Rzeszow, Institute of archaeology

Tadeush Sulimirski gave the Bronze Age and the early Iron Age a lot of thought in his research in "Lviv" period of his activity (until 1936) and during his short stay in Krakow (1936-1939). He never came back to these issues while being in London, (after 1945). His contribution in the research on this period is huge and multifaceted – from the field research to prehistorical synthesis.

The importance of Tadeush Sulimirski research in the range of the Bronze Age and the early Iron Age in the Podillia and Volhyn' can be summed up as follows:

- forming the research model which is characterised by high field activity connected with quick publication of research results (he was one of the most prolific authors of the Interwar period) and prospecting;
 - high ability of synthesising knowledge that can be found in monographs on Wysocka culture and Scythian Podillia group;
 - the awareness of the natural and interdisciplinary research need (chemical analysis of Wysocki burial mounds monuments and wood from "Scythian" mounds);
 - working out the basis of chronology and the source characteristics of many cultural units
 - sectioning and defining new cultural units, the following ones are permanently used in archeological systematics: (the Podillia group (western Podillia) of Scythian culture - Ulwiwok group (culture); Komariw culture; Wysocka culture)
- .the unique apprehension of prehistorical processes according to ethnic school principles presents this researcher as one of the Polish protohistorical archeology precursors.

Key words: prehistory, Wysocka culture, Scythian western Podillia group, interdisciplinary research, migrations, autochthons.

Переклад з польської Ярослава Погоральського

Стаття надійшла до редколегії 15.04.2006

Прийнята до друку 28.04.2006